

Språkplan Katarina Barnstugeförening

Språket har en avgörande betydelse för individens möjlighet till utbildning, arbete och social gemenskap. På förskolan kan vi påverka vilka språkliga kompetenser barnen kommer att uppnå i sina olika språk och stimulera deras kunskapsutveckling. Språk och identitet hänger samman liksom språk och kunskapsutveckling. Alla barn har dessutom glädje av att möta olika språk och få inblick i olika kulturer.

Arbetet med barns olika språkliga och kommunikativa uttrycksformer är en stor del i vår verksamhet och lägger också en grund till barnens läs- och skrivutveckling.

Arbetet med barns språkutveckling ska utgå från barnets individuella förutsättningar och behov. Att arbeta i förskolan innebär ständiga möten med människor med olika erfarenheter vilket innebär att man som pedagog, bör vara medveten om hur den egna kulturen (kön, klass, språk, etnicitet) påverkar det pedagogiska arbetet. Barn och föräldrar ska mötas av ett interkulturellt förhållningssätt.

Syftet med språkplanen är att säkerställa att vi främjar alla barns språk- och kunskapsutveckling. Planen är direkt kopplad till de mål som finns i förskolans styrdokument.

Teoretisk bakgrund

Barns generella språkutveckling

Det finns inget medfött språk. Barn utvecklar sitt språk i samspel med andra barn och vuxna. Detta är i enlighet med forskaren Lev Vygotskij teorier som grundar sig på ett sociokulturellt perspektiv. Detta innebär att man ser kunskap som något som skapas i samspel och i dialog mellan människor och mellan människan och hennes omvärld. Vygotskij vill med sina teorier visa att barnets språkutveckling hör ihop med dess utveckling av tänkandet, dvs. den kognitiva utvecklingen. Han anser vidare att språk- och tankeutveckling påverkar barnets sociala och psykiska utveckling och att en god språkutveckling är en viktig förutsättning för barnets hela utveckling. Språket utgör grunden i ett komplext system där alla utvecklingsområden står i ömsesidig beroendeställning till varandra. (Vygotskij, 1999)

När barnen är i början av sin språkutveckling behöver de konkreta upplevelser av begrepp samt situationsbundna aktiviteter. Detta innebär t.ex. att barnen bäst lär sig om djur och växter ute i naturen tillsammans med varandra.

Vidare menar Vygotskij att det finns olika sätt att kommunicera med barn beroende av vilken kultur de kommer ifrån. Vissa barn betraktas tidigt som samtalspartner och lär sig samspela därigenom, medan andra barn lär sig att lyssna till samtal som förs runt omkring dem. De flesta barn lär sig genom en blandning av dessa två sociala aktiviteter. (Helth, 1983, Wells, 1981 och Obondo, 2005)

Forskaren Veli Tuomela fokuserar på pedagogernas förhållningssätt till språket i sina studier. Desto högre medvetenhet hos pedagogerna om vad de säger och hur språket används desto mer utvecklas språket. Använder pedagogerna ett nyanserat språk lär sig barnen fler ord. Vidare menar Tuomela att språket utvecklas i högre grad om man tillämpar arbete i mindre grupper där barnen har bättre möjlighet att göra sin röst hörd. I de mindre grupperna är det lättare att föra ett samtal tillsammans. Han lyfter också leken som en viktig komponent för att barnen ska få ytterligare utrymme till att uttrycka sitt talspråk.

Flerspråkighet

Det finns också teorier om flerspråkiga barns språkinlärning som vi behöver förhålla oss till när vi planerar vår verksamhet.

Det som påverkar hur barnet lär sig ett språk beror på en mängd olika faktorer. Det är viktigt att barnet får rika möjligheter att höra och att tala språket i fråga. Vidare är det dessutom viktigt att barnet hyser positiva attityder till talarna av modersmålet och att han eller hon önskar identifiera sig med sitt modersmål. Inlärningen fördjupas vidare

om barnets språkliga och kulturella bakgrund bejakas av omgivningen. (Börestam & Huss, 2001)

Professorn Jim Cummins är en av de ledande forskarna inom språkförståelse och annan språkutveckling. Cummins menar att för att barnen ska kunna utvecklas både tankemässigt och språkligt så måste de få kognitiva utmaningar. Detta sker i samspel med omgivningens stöd. Pedagogerna bör ha samma höga förväntningar på de flerspråkiga barnen som på andra barn. Språk, identitetsutveckling och lärande är tätt förbundna med varandra och det är av vikt att sammanlänka detta i ett helhetsperspektiv. (Axelsson, 2005)

Forskaren Colin Baker talar om funktionell flerspråkighet. Det innebär att språket används i olika domäner (områden), som t.ex. i familjen, på fritiden eller på förskolan. En god funktionell flerspråkighet ger barnen möjlighet att växla språk då de byter domäner. Barnen tar med sig kunskaper från den ena domänen in i den andra. På så sätt socialiseras barnen parallellt in i de respektive kulturerna och språken. Det är därför av stor vikt att inte isolera arbetet med språket från de sammanhang som är viktiga för barnen. (Baker, 1996)

Interkulturell kompetens

Läroplanen för förskolan (Lpfö 98)

”Det svenska samhällets internationalisering ställer höga krav på människors förmåga att leva med och förstå de värden som ligger i en kulturell mångfald. Förskolan är en social och kulturell mötesplats som kan stärka denna förmåga och förbereda barnen för ett liv i ett alltmer internationaliserat samhälle. Medvetenheten om det egna kulturarvet och delaktighet i andras kultur skall bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Förskolan kan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna och barn med utländsk bakgrund får stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet” (s.5).

För att vi skall kunna verka för en jämställd förskola bör vi inta ett interkulturellt förhållningssätt i vilket olikheter ses som en tillgång. Ett interkulturellt arbetssätt innebär att vara medveten om sin roll utifrån sin egen etniska bakgrund samt att förstå hur ett mångkulturellt samhälle kan återspeglas i förskolan. Alla barn behöver bekräftas och bli sedda som de är. Barnen kan ha erfarenheter från olika länder, från landsbygd eller storstad och från olika familjekonstellationer.

Pedagogerna bör ställa sig frågan hur de ska göra för att skaffa sig kunskap om barnets bakgrund, vad de vill veta och varför. För att kunna möta människor med andra förhållningssätt än det man själv har är det viktigt att klargöra för sig själv vilka värderingar som man har utifrån uppdraget.

Olikheter som tillgång

Ett interkulturellt arbete innebär att alla språk och kulturella perspektiv är viktiga. Alla barn behöver få känna igen sig i förskolans miljöer genom att det skapas möten där olika typer av dialog tillåts och där olika meningar och åsikter är accepterade. Förskolan ska spegla den mångfald som finns i barngruppen och i samhället.

Barnen har olika erfarenheter och behöver få använda dessa för att få ett ökat självförtroende. Barnet blir därmed stärkt och ökar sina möjligheter att påverka sitt liv och sin sociala situation. Det är också av vikt att barnen får möjlighet att utveckla sin egen överlappande identitet och inte blir reducerad till en representation av det som är olikt.

Att arbeta interkulturellt är en process för att olika kulturer ska kunna samverka och för att skapa förståelse, ömsesidig respekt och påverkan vilket kräver en levande dialog och reflektion kring olika värderingar.

Diskussionsfrågor

- Hur arbetar vi med ett interkulturellt förhållningssätt?
- På vilket sätt syns det att förskolan är interkulturell?
- Vad vet vi om våra barns kulturer? Vad behöver vi veta mer?
- Vad tänker föräldrarna om förskolan? Hur tar vi reda på det?

- När och på vilket sätt är det en tillgång att arbeta i interkulturella grupper?
- Har vi diskuterat pedagogernas egna värderingar?
- Hur ser jag på ett interkulturellt förhållningssätt utifrån mina värderingar?
- Om vi inte har barn från andra kulturer representerade. Hur arbetar vi med det interkulturella perspektivet?

Modersmål

Modersmålet ska, så långt som möjligt, vara integrerat i förskolans pedagogiska verksamhet och användas i den ordinarie verksamheten.

Läroplanen för förskolan (Lpfö – 98)

"Förskolan skall sträva efter att varje barn som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet samt sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som sitt modersmål" (s.9).

Modersmålet är avgörande för barnets identitets-, kunskaps- och språkutveckling.

Modersmålet ska vara en integrerad del i den vardagliga verksamheten och ingå så långt som möjligt i alla förskolans aktiviteter. I alla kulturer tillägnar man sig modersmålet/förstaspråket i ett nära samspel med familjemedlemmar och personer i barnets lärmiljö och det omgivande samhället. Modersmålet är starkt knutet till känslor och upplevelser och behärskas vad gäller uttal, grammatik och basordförråd redan före skolåldern. Samtidigt som barn lär sig sitt modersmål får de del av sin kultur och lär sig regler för samvaro och språkanvändning. Hänsyn skall tas till barngruppernas olika språkliga kompetenser vid fördelning av flerspråkig personal.

Diskussionsfrågor

- Hur synliggörs de olika språk som talas i förskolan?
- Har vi diskuterat pedagogernas förhållningssätt till flerspråkigheten?
- Hur gör vi om barnet inte har tillgång till någon som talar samma språk?
- Hur kommer modersmålet in i den dagliga verksamheten? I vilka sammanhang? Vilket innehåll?

Språkutvecklande arbetssätt

Arbetssätten i förskolan ska vara språk-, tanke- och kunskapsutvecklande samt främja barnens olika uttrycksformer.

Läroplanen för förskolan (Lpfö 98)

"Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar" (s.6).

Det medvetna förhållningssättet

Vi skall sträva emot ett språkutvecklande arbetssätt. Detta innebär att pedagogerna använder språket på ett medvetet sätt under hela dagen. Det betyder att arbetet ska ske utifrån det som barnet har med sig av sitt språk, sin kultur, sin förståelse samt sina erfarenheter.

Ett språkutvecklande arbetssätt kräver ett professionellt förhållningssätt från pedagogerna.

Barn ska omges av ett rikt och nyanserat språk. De behöver höra många olika begrepp och samtal i olika situationer samt få möjlighet att själva formulera sina tankar, önskningar och behov. Pedagogerna ska vara närvarande med barnen genom att "klä" och bekräfta barnens upplevelser, känslor samt händelser i ord. Det förutsätter att pedagogerna organiserar sin verksamhet, ger barnen tid och delar upp barnen i mindre grupper t.ex. vid rutiner, utevistelse, vid projektarbeten samt under olika aktiviteter.

Pedagogisk dokumentation hjälper pedagogerna att få syn på hur barn använder språket i olika situationer, hur barn tänker, ser lösningar och använder sin fantasi och formulerar hypoteser. Genom dokumentation kan vi hjälpa barnet att få syn på sin egen läroprocess. Reflektionen hjälper pedagoger och barn att se, minnas och förstå samt få makten över sitt eget lärande.

Barns rätt till alla uttrycksformer

En nyfikenhet och lyhördhet för barnens intressen och händelser i deras liv är av vikt.

Pedagoger ska ge barnen tillgång till sagor, berättande, bild och form, dans och rörelse, teater och museibesök, drama, natur, bygg och konstruktion vilket är viktiga ingredienser för att stimulera barnens tankar och känslor. Denna stimulans leder till kreativa språkliga processer hos barn i samspel med andra barn och vuxna. Pedagogerna ska skapa upplevelser, utmaningar och utveckla barns förmåga och få möjlighet att uttrycka sig i olika former. Lek och ett projektinriktat arbetssätt är själva grunden i förskolans verksamhet. I leken utforskar barnen sin omgivning och ger nya kunskaper innehåll och mening. Leken och det utforskande arbetssättet utvecklar förmågor som fantasi, inlevelse, kommunikation och symboliskt tänkande. Genom att arbeta med projekt under en längre tid och bearbeta det på många olika sätt kan barnen foga in nya kunskaper i meningsfulla sammanhang. Leken ger näring till projekten och projekten ger näring till leken.

Det lärande rummet

Barnen ska mötas av en tillåtande och variationsrik miljö med tillgång till olika material och metoder. Det ska finnas miljöer som erbjuder och inbjuder till samtal om olika företeelser där barnen kan samspela i mindre grupper. Pedagogerna bör fundera på hur de tar in det interkulturella perspektivet i sina miljöer för att barnen ska kunna få flera perspektiv. Detta betyder att pedagogerna hela tiden måste tänka på varför miljön ser ut som den gör och vilka värden den signalerar.

Rummen bär och förmedlar kunskaper, erfarenheter, känslor och förväntningar. Rummen talar till barnen och bildar en fond för lärande och utveckling. Ett rum kan underlätta lärande och ett annat rum kan försvåra lärandet. Det blir märkbart då vi möblerar om. När vi möblerar om i miljön så kan vi märka både i rörelsemönster och i samarbete hur barnen responderar på rummet. Arbetet med de lärande miljöerna är ständig pågående processer. I dessa processer ska pedagoger hela tiden hålla tanken levande kring vilka språkliga samspel som är möjliga i rummet? Vilka typer av språkliga aktiviteter inbjuder detta rum till? Vilka språkliga verktyg har barnen tillgång till i rummet? Vilka förväntningar sänder rummet ut? Är rummet färdigt eller finns det utrymme för barnen att förändra i rummet? (Strandberg 2009)

Diskussionsfrågor

- Hur hjälper jag barnet att utveckla sitt språk i olika situationer? Ge gärna konkreta exempel!
- Hur använder vi ett nyanserat språk med barnen, med både specifika och vardagliga ord?
- Vilka ord möter barnet kanske bara i vår verksamhet? Hur arbetar vi med de orden?
- Vad kan vi erbjuda som är kognitivt och språkligt utmanande?
- Får barnet tillgång till nya upplevelser, nya samtalsämnen? I så fall vad?
- Hur arbetar jag som pedagog med förståelse och i vilka situationer?
- Hur skapar vi tillfällen till samtal och i vilken form?
- Hur stöttar vi barnet i samtalet?
- Hur många av de deltagande barnen är aktiva i samtalen? Finns några barn som alltid är tysta?
- Hur mycket talutrymme får barnet tillgång till under dagen?
- Hur mycket av samtalsutrymme tar vi vuxna?
- Hur ställer vi frågor? Är de slutna eller öppna?
- Vilka lekar på förskolan ger barnet tillfälle till rikliga samtal?
- Hur deltar vi pedagoger i leken?

Pedagogisk dokumentation

Pedagogisk dokumentation syftar till att stödja alla barns språkutveckling och medvetet arbeta med den läroprocessen.

Läroplanen för förskolan (Lpfö 98)

"De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljön och planering av den pedagogiska verksamheten" (s.10).

Pedagogisk dokumentation innebär att man försöker fånga barnens och/eller pedagogens tänkande, handlande och lärande. Genom att se tillbaka på den vid flera tidpunkter, på olika sätt och med olika personer strävar man efter att försöka förstå och finna de rätta frågorna, utmaningarna och det fortsatta tillvägagångssättet. Den väsentliga skillnaden på dokumentation och pedagogisk dokumentation utgörs av vad man gör av dokumentationen. Det handlar om att använda sig av dokumentationen för att hjälpa barnen att se sitt eget lärande. Det handlar också om att pedagogen använder dokumentationen till att reflektera och analysera sitt arbete och sin roll utifrån uppdraget.

Pedagogisk dokumentation består av två delar, innehåll och process.

Innehållet består av en dokumentation som visar på vad barnen säger och/eller gör.

Dokumentationen samlas in av pedagogerna med hjälp av t.ex. anteckningar, ljudupptagningar, intervjuer, videoinspelningar, fotografier och/eller barnens egenproducerade material såsom teckningar, lekar, konstruktioner eller liknande. Av den insamlade dokumentationen finns det också möjlighet att utläsa hur pedagogerna har förhållit sig till barnen och deras lek, kommunikation eller skapande. Genom den pedagogiska dokumentationen gör pedagogerna verksamheten och läroprocessen synlig.

För att dokumentationen ska bli pedagogisk krävs en process vilken består av att pedagogerna använder sig av dokumentationen för reflektion och analys. Reflektionen kan ske enskilt eller tillsammans med barnen, arbetslaget, föräldrarna eller andra pedagoger än det egna arbetslaget. Alla barn har rätt att förstås på många olika sätt, därför behöver en dokumentation tolkas med många olika ögon.

Exempel på frågor att använda sig av vid reflektion över språkdokumentationer.

Vad innebär det att utveckla ett språk?

Kan vi se/höra detta?

Om inte, vilka möjligheter har barnet haft att "kunna" ett språk på vår förskola?

Vilka strategier använder barnet när den språkliga kompetensen inte räcker till?

För att ta reda på om det vi gör utgår från barnens behov och intressen och leder till utveckling av barnens språk, är det nödvändigt att kontinuerligt utvärdera och reflektera tillsammans. Med pedagogisk dokumentation följer vi upp och utvärderar arbetet med språk och språkutveckling. Alla barns språkutveckling ska ha fokus på ett mångsidigt och nyanserat språk.

Ett mångsidigt språk byggs av:

Diskurs - att berätta/tala sammanhängande i längre sekvenser

Händelseförlopp - berätta i kronologisk ordning, få med verb i olika tempus

Beskrivningar - adjektiv, känsla, värderingar

Förklaringar - adverb t.ex. "För att vinna måste man springa snabbt"

Argument bisatser t.ex. "Jag vill ha den röda cykeln, för att jag hade den först".

Ett nyanserat språk byggs genom att:

man medvetet tar bort "tomma" ord som; den, det, här och där. De orden byts ut mot det "riktiga" ordet.

Diskussionsfrågor

- Hur dokumenterar vi barnens språkutveckling idag?
- Hur dokumenterar vi barnens andraspråksutveckling?
- Hur observerar man idag för att följa barnens utveckling ur ett språkligt perspektiv?
- Hur vet vi som pedagoger att det arbete som pågår på förskolan gynnar barnets språk och kunskapsutveckling?
- Hur reflekterar vi tillsammans med barnen?
- När samtalar barnet och på vilket språk?
- Hur kan vi öka barns inflytande genom dokumentation?
- Hur får vi syn på barnets språkutveckling i den pedagogiska dokumentationen? Hur synliggör vi den? Hur kan vi gå vidare?

